

Közzététel: 2024. szeptember 23.

A tanulmány címe:

Pénzügyi biztonság Magyarországon: a 2023-as OECD-felmérés eredményeinek kettős nézőpontú elemzése

Szerzők:

NÉMETH ERZSÉBET

a Budapesti Metropolitan Egyetem tanszékvezető egyetemi tanára

E-mail: enemeth@metropolitan.hu

KÁLMÁN BOTOND GÉZA

a Budapesti Metropolitan Egyetem óraadója, a Kodolányi János Egyetem intézetvezető egyetemi docense

E-mail: kalman.botond.geza@kodolanyi.hu

MALATYINSZKI SZILÁRD

a Kodolányi János Egyetem dékánja, központ- és tanszékvezető habilitált egyetemi docense

E-mail: mszilard@kodolanyi.hu

DOI: <https://doi.org/10.20311/stat2024.09.hu0896>

Az alábbi feltételek érvényesek minden, a Központi Statisztikai Hivatal (a továbbiakban: KSH) Statisztikai Szemle c. folyóiratában (a továbbiakban: Folyóirat) megjelenő tanulmányra. Felhasználó a tanulmány vagy annak részei felhasználásával egyidejűleg tudomásul veszi a jelen dokumentumban foglalt felhasználási feltételeket, és azokat magára nézve kötelezőnek fogadja el. Tudomásul veszi, hogy a jelen feltételek megszegéséből eredő valamennyi kárért felelősséggel tartozik.

1. A jogszabályi tartalom kivételével a tanulmányok a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (Sztj.) szerint szerzői műnek minősülnek. A szerzői jog jogosultja a KSH.
2. A KSH földrajzi és időbeli korlátozás nélküli, nem kizárólagos, nem átadható, térítésmentes felhasználási jogot biztosít a Felhasználó részére a tanulmány vonatkozásában.
3. A felhasználási jog keretében a Felhasználó jogosult a tanulmány:
 - a) oktatási és kutatási célú felhasználására (nyilvánosságra hozatalára és továbbítására a 4. pontban foglalt kivétellel) a Folyóirat és a szerző(k) feltüntetésével;
 - b) tartalmáról összefoglaló készítésére az írott és az elektronikus médiában a Folyóirat és a szerző(k) feltüntetésével;
 - c) részletének idézésére – az átvevő mű jellege és célja által indokolt terjedelemben és az eredetihez híven – a forrás, valamint az ott megjelölt szerző(k) megnevezésével.
4. A Felhasználó nem jogosult a tanulmány továbbértékesítésére, haszonszerzési célú felhasználására. Ez a korlátozás nem érinti a tanulmány felhasználásával előállított, de az Sztj. szerint önálló szerzői műnek minősülő mű ilyen célú felhasználását.
5. A tanulmány átdolgozása, újra publikálása tilos.
6. A 3. a)–c) pontban foglaltak alapján a Folyóiratot és a szerző(ke)t az alábbiak szerint kell feltüntetni:
„*Forrás: Statisztikai Szemle c. folyóirat 102. évfolyam 9. számában megjelent, Németh Erzsébet–Kálmán Botond Géza–Malatyinszki Szilárd által írt, Pénzügyi biztonság Magyarországon: a 2023-as OECD-felmérés eredményeinek kettős nézőpontú elemzése című tanulmány (link csatolása)*”
7. A Folyóiratban megjelenő tanulmányok kutatói véleményeket tükröznek, amelyek nem feltétlenül esnek egybe a KSH vagy a szerzők által képviselt intézmények hivatalos álláspontjával.

Németh Erzsébet – Kálmán Botond Géza – Malatyinszki Szilárd

Pénzügyi biztonság Magyarországon: a 2023-as OECD-felmérés eredményeinek kettős nézőpontú elemzése

Financial security in Hungary: A dual perspective analysis of the 2023 OECD survey results

Németh Erzsébet, a Budapesti Metropolitan Egyetem Marketing és Kommunikáció-tudományi Intézetének tanszékvezető egyetemi tanára

E-mail: enemeth@metropolitan.hu

Kálmán Botond Géza, a Kodolányi János Egyetem Gazdálkodási és Menedzsment Tanszékének egyetemi docense, Gazdaságtudományi Kutatóintézetének vezetője, a Neumann János Egyetem Pénzügy és Számvitel Tanszékének adjunktusa, a Budapesti Metropolitan Egyetem óraadó oktatója

E-mail: kalman.botond.geza@kodolanyi.hu

Malatyinszki Szilárd, a Kodolányi János Egyetem Gazdaságtudományi Karának dékánja, Orosházi Oktatási Központjának vezetője és Gazdálkodási és Menedzsment Tanszékének vezetője, habilitált egyetemi docens

E-mail: mszilard@kodolanyi.hu

Jelen tanulmány a magyar felnőtt lakosság pénzügyi biztonságát vizsgálja. A kutatás alapját a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) által rendszeresen elvégzett felmérések képezik, amelyek a tagállamok lakosságának pénzügyi ismereteit, viselkedését és attitűdjét mérik. Cikkünk a pénzügyi biztonság kérdését a legutóbbi, 2023. évi magyarországi vizsgálat alapján két nézőpontból elemzi: egyrészt a válaszadók biztonságérzetét, másrészt tényleges biztonságukat mutatja be. Az OECD kérdőíve a válaszadók több demográfiai jellemzőjét is felméri. Kutatásunk szintén elsősorban az ezek alapján képezhető csoportokat hasonlítja össze statisztikai módszerek alkalmazásával. Az eredmények számos új, a korábbi szakirodalomtól sok esetben eltérő megállapítással árnyalják a magyar felnőttek vélt és valós biztonságáról alkotott képet. Az új eredmények segíthetik a lakosság legsérülékenyebb csoportjainak azonosítását és a számukra nyújtott gyakorlati segítség módjainak kidolgozását.

Kulcsszavak: pénzügyi biztonság, magyar felnőttek, OECD-felmérések, demográfiai elemzés, statisztikai módszerek

This study examines the financial security of the Hungarian adult population. The research is based on surveys regularly conducted by the Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). These surveys measure the financial knowledge, behavior, and attitudes of the population in member states. Using data from the most recent 2023 Hungarian results, this study analyzes financial security from two perspectives: the respondents' sense of security and their actual security. The OECD questionnaire also assesses several demographic characteristics of the respondents. This research primarily compares groups formed based on these characteristics using statistical methods. The findings provide several new insights, often differing from previous literature, and offer a nuanced view of perceived and actual security among Hungarian adults. These new scientific results can help identify the most vulnerable groups in the population and develop practical support methods for them.

Keywords: financial security, Hungarian adults, OECD surveys, demographic analysis, statistical methods

A pénzügyi biztonság kérdését sok nézőpont alapján vizsgálja a szakirodalom. Jelen tanulmány a fogalmat abban az értelemben használja, hogy az egyén pénzügyi helyzetének biztonságát vizsgálja. A mostani kutatás a biztonság érzetére fókuszál, arra kíváncsi, hogy melyek a válaszadók pénzügyi biztonságérzetét meghatározó demográfiai jellemzők.

Hipotéziseink:

H1: A nők pénzügyi biztonságérzete alacsonyabb a férfiakénál.

H2: A fővárosban élők érzik leginkább biztonságban pénzügyeiket, a falvak lakói pedig legkevésbé.

H3: A pénzügyi biztonságérzet az életkorral nő.

H4: A magasabb iskolai végzettség fokozottabb pénzügyi biztonságérzetet eredményez.

H5: Az aktív munkaerőpiaci részvétel fokozottabb pénzügyi biztonságérzettel jár.

1. Szakirodalmi összefoglaló

Másfél évtizede, 2010-ben jelent meg *Sherraden és McBride* könyve, amely az alacsony jövedelmű háztartások megtakarításainak politikai támogatási lehetőségeit vizsgálta, és adott is egy lehetséges megoldást a problémára. A szerzők úgy vélték, a pénzügyi biztonság kérdése szorosan összekapcsolódik a pénzügyi sérülékenységgel, az egyén pénzügyi biztonságát számos tényező befolyásolja. *Streeter és Deevy (2019)* a demográfiai jellemzők és a pénzügyi biztonság kapcsolatát elemezte, megállapításaik szerint míg a férfiak mediánjövedelme nagyjából változatlan maradt, addig a nők adózás előtti személyi jövedelme több mint 60%-kal nőtt 1980 és 2018 között (reálértéken). A nők által az anyagi biztonság elérésében történt előrelépés ellenére a nemek közötti különbségek hatalmasak és tartósak: még akkor is, ha az iskolai végzettséghez tartozó jövedelmet az Egyesült Államokban jogi úton szabályozzák, a férfiak mediánjövedelme a nők felett marad. A diplomával rendelkezők körében 2018-ban a férfiak közel 50%-kal kerestek többet, mint a nők. *Rabinovich (2023)* szerint 2020-ban a teljes munkaidőben dolgozó nők átlagosan heti 891, a férfiak 1082 amerikai dollárt kerestek. Karrierjük

gyermekáldás miatti megszakítása, alacsonyabb keresetük és korábbi nyugdíjazásuk azt jelenti, hogy a társadalombiztosításban részesülő nők a férfiak által igénybe vett juttatásoknak csak 80%-át kapják meg. *Estep (2023)* szerint ugyanazért a munkáért a férfiak 1 dollárt keresnek, a nők csupán átlagosan 84 centet. Európában a nők átlagosan csaknem 13%-kal keresnek kevesebbet, mint a férfiak, és életük során átlagosan 100 ezer euróval kevesebbet halmoznak fel, mint a férfiak, ugyanakkor átlagosan hosszabb életűek, mint a férfiak. Tekintettel a nemek közötti bérkülönbségre, valamint arra a tényre, hogy a nők között gyakoribb a munkaerőpiac elhagyása családalapítás céljából, a nők nagyobb kockázatnak vannak kitéve abból a szempontból, hogy anyagi problémákkal küzdenek, és pénzügyi biztonságukat garantáló megtakarítás nélkül mennek nyugdíjba (*Ogutu et al., 2023; Jafari-Laeri, 2024*). A Covid19-világjárvány az emberiség egyik legnagyobb válsága volt. Számos vállalkozásnak voltak nehézségei a járvány idején (*Ton et al., 2022a, 2022b*). A koronavírus szintén nem könnyítette meg a női munkavállalók helyzetét, hiszen még a korábinál is intenzívebben kellett helyt állniuk otthon, ami már nemcsak a családi és a háztartási teendőket jelentette, de az otthonról történő munkavégzés ekkor alakult ki (*Papp-Váry, 2022a; Kőműves et al., 2022a*).

Minél több időt töltenek a gyermekeik vagy a szüleik gondozásával, a nőknek annál kevesebb idejük van pénzt keresniük, pénzügyileg tájékozódniuk (*Kőműves et al., 2022b*), ezért pénzügyi biztonságuk jobban függ a partnerüktől. Mindez súlyos következményekkel jár: a nők 80%-kal nagyobb valószínűséggel vonulnak nyugdíjba szegénységben, mint a férfiak (*Jafari-Laeri, 2024*). Ráadásul a munkaerőpiaci részvételi arányuk az USA-ban 2000-ben érte el a csúcst, azóta szerényen csökkent, az elhelyezkedés is egyre nagyobb kihívást jelent az alacsonyabban képzettek számára.

Ugyanakkor időnként a képzettebb nők integrálása is nehézséget okoz a fejlett, high-tech iparágakba, így egyes országok célzott programokat indítanak ezzel a céllal, csökkentve a társadalmi egyensúlytalanságot (*Szolnoki-Papp-Váry, 2020a, 2020b*). Speciális kérdés, és növeli a munkaerőpiaci veszélyeztetettséget, amennyiben nem az adott országban születettekről, hanem oda bevándorló emberekről van szó, még akkor is, ha képzettek (*Szolnoki-Papp-Váry, 2019*).

Gáspár és szerzőtársai (2023) megállapították, hogy a megtakarításokkal rendelkező fiatal magyar nők nagy arányban vásárolnak zöld pénzügyi termékeket.

Streeter és Devy kimutatták, hogy a családi állapot kulcsfontosságú tényező a nők anyagi biztonságában: a nem házas nők, beleértve az elváltakat, özvegyeket, nagyobb valószínűséggel esnek szegénységbe. A 20 és 64 év közötti hajadon nők körülbelül 20–30%-ának jövedelmi szintje a szövetségi szegénységi küszöb alatt van (*Streeter-Devy, 2019*).

A nemek közötti pénzügyi biztonság különbségeiről számolt be *Estep (2023)* a Federal Reserve háztartásgazdasági felmérését (*The Survey of Household Economics and Decisionmaking; SHED*) összegezve. Ennek eredményei azt mutatják, hogy az amerikai nők 2022-ben kevésbé voltak biztonságban anyagilag, mint a férfiak, számláikat maradéktalanul 70%-uk volt képes határidőre kifizetni (a férfiak 84%-a). Háromhavi kiadásait sürgősségi megtakarításokból a nők 52%-a tudta fedezni (a férfiak 56%-a), illetve a nők 15, míg a férfiak 12%-ánál nőtt a hitelkártya-tartozás. A SHED érdekes eredménye, hogy 2022-ben a nők és a férfiak is olyan szintű anyagi biztonságot tapasztaltak, mint a Covid19-világjárvány előtt. Ugyanakkor 2022-ben csökkent a pénzügyi biztonság 2020-hoz és 2021-hez képest, ami a pandémiával összefüggő számos intézkedés lejártaival (támogatások, hitelmoratórium, kamatstop) és a szokásosnál magasabb inflációval függ össze (*Nagy et al., 2023*).

Rabinovich (2023) ugyancsak amerikai adatokra támaszkodva írta le, hogy a férfiak pénzügyi ismeretei átlagosan 25%-kal magasabbak, mint a nőké, annak ellenére, hogy a két csoport nem mutatott különbséget a matematikai készségekben vagy az általános kognitív képességekben. A nők átlagosan csaknem hat évvel tovább élnek a férfiaknál, és korábban távoznak a munkaerőpiacról, ezért hosszabb időt töltenek nyugdíjban, mint a férfiak. Ráadásul amikor a nők elérik a nyugdíjkorhatárt, gyakran nem rendelkeznek megfelelő megtakarításokkal. A fenti eredmények tehát azt jelzik, hogy az alacsonyabb iskolai végzettségű és alacsonyabb jövedelmű nők különösen kiszolgáltatottak, főként a fejlődő országokban élők (*Lyons et al., 2018*).

A CNBC International „Your Money Financial Security Survey” felmérése kilenc országban összesen nagyjából 4500 embert kérdezett meg (*Gutierrez, 2024*). Az USA-ban élő válaszadók 44%-a szerint a pénzügyi biztonságérzet alapja, hogy kevesebbet költ, mint amennyit keres, míg 29%-uk számára a legfontosabb az állandó, jól fizetett állás. A biztonságérzetben fontos szerep jut a pénzügyi tudásnak is. A kilenc ország összesített eredményei alapján minden országban a biztos állás megszerzését tekintik a pénzügyi biztonság legfontosabb tényezőjének, megelőzve a teljesen finanszírozott oktatást, öröklést és az ingyenes lakhatást (*Grant, 2024*). A tudás és az oktatás jelentőségére hívták fel a figyelmet *Veshapidze és szerzőtársai (2021)*, akik kimutatták, hogy az iskolai végzettség növekvő szintje magasabb pénzügyi biztonságérzettel jár. Ez még abban az esetben is igaz, ha az egyetemisták egy jelentős része nem a klasszikus karrierutat tervezi, hanem startupvállalkozó kíván lenni (*Papp-Váry et al., 2023; Papp-Váry, 2022b*). Továbbá *Cseh és szerzőtársai (2023)* kutatása szerint az egyetemi hallgatók képzési és kimeneti követelményekben előírt készségeinek hiánya jelentősen befolyásolja a foglalkoztathatóságukat.

Más országokban is felismerték a korán megkezdett pénzügyi oktatás fontosságát (*Katroschi et al., 2020*). Finnországban például az általános iskolákban a társadalmi tanulmányok, a háztartási gazdaságtan és a matematikai tantárgyak keretein belül történik a személyes pénzügyek oktatása, amihez a tananyagot és a képzési programot is az állam biztosítja 18 éves korig. Németországban is számos tantárgyba integrálják a vonatkozó ismereteket, ezért azok a diákok is elsajátíthatják ezeket, akik nem részesülnek pénzügyi oktatásban vagy nem tanulnak közgazdasági tárgyakat. Franciaországban már az 1960-as években elkezdődött a pénzügyi ismeretek ismertetése az általános iskolákban. Svédországban hasonló hangsúlyt fektetnek a diákok pénzügyi tudatosságának növelésére (*Annus, 2017*).

Az EU munkaerőpiacán az elmúlt évtizedekben az atipikus foglalkoztatási formák térnyerésével (*Essősy–Vinkóczy, 2018*) megjelent egy egyre markánsabban felismerhető, elszegényedő, bizonytalan és kiszolgáltatott helyzetű társadalmi réteg (*Artner, 2018*). Kutatási eredmények (*Molnár et al., 2024*) alapján a munkavállalók a jólétet összetett jelenségként tekintik, amely magában foglalja a megélhetéshez való kerestet, a munka és a magánélet egyensúlyát, a megfelelő munkakörnyezetet, a jó munkahelyi légkört, valamint a fizikai és szellemi jólétet. A munkaerőpiaci szerep szorosan összefügg a biztonságos jövedelmekkel. E két tényező összehangolását valósította meg sikeresen Dánia „flexicurity” néven ismert munkaerőpiaci modellje, amely alapvetően a foglalkoztatás rugalmasságán és a biztonságos munkavállalói jövedelmeken alapul. A vállalatok alacsony költségek mellett vehetnek fel és bocsáthatnak el alkalmazottakat, cserébe pedig a munkavállalók jövedelmi biztonságot élveznek a magas munkanélküli segélyek révén. Ez a jog és kötelesség alapú modell a munkavállalóknak a munkanélküliség időszakára is tisztességes jövedelmet biztosít (magas munkanélküli segély), és lehetőséget ad állami finanszírozású átképzésre, de kötelezővé is teszi a képzettségnek és képességeknek megfelelő munka keresését és az elhelyezkedést (*Szabó, 2023*).

2. Módszertan

2.1. Adatok

Jelen tanulmány alapját az OECD 2023. évi magyarországi pénzügyikultúra-felmérésének adatai képezik. A felmérés rendszeresen, 3–5 évente zajlik, de nem minden tagállam vesz részt mindegyik vizsgálatban. A kérdezőbiztosok offline

kérdőíves lekérdezéssel gyűjtik össze az adatokat. Minden részt vevő országban egy 1000 fős, reprezentatív minta tagjai válaszolják meg az egységes tartalmú, a válaszadók nyelvére lefordított kérdéseket. A minta reprezentativitásáról egy, az adott országban elismert közvéleménykutató cég gondoskodik (*Atkinson et al., 2016; Atkinson–Messy, 2012; Kossev, 2020*). A kérdőív számos demográfiai változót is rögzít (nem, életkor, egy háztartásban élők száma és kora, iskolai végzettség, munkavégzés jellege, jövedelem), ezek alapján a válaszadók csoportokba sorolhatók, és a csoportok teljesítménye összehasonlítható. A minta két legnagyobb jelentőségű tulajdonsága a mérete és a reprezentativitása, így a vizsgálat alkalmas általános érvényű következtetések megfogalmazására is.

Jelen tanulmány szerzői a 39 államot vizsgáló *OECD (2023)* pénzügyikultúra-felmérés eredményeit használták fel. Az egyébként 2022-ben megújult kérdőív kérdései az *OECD- (2023)* jelentés függelékében megtalálhatók. A szintén frissített módszertan szerinti eredményeket is nyilvánosan közzétette a szervezet, Excel által támogatott formátumban (*OECD, 2023*). Mivel az OECD a részvétel feltételként szabja egy megfelelő közvéleménykutató cég bevonását, minden országban nagyjából 1000 fős, reprezentatív minta vizsgálata zajlott. A pénzügyi műveltség felmérése továbbra is a klasszikus hármasságban (tudás, viselkedés, attitűd) történt az egyes szociodemográfiai csoportokban.

Az *OECD- (2023)* jelentés emellett tartalmaz még egy digitális pénzügyi műveltséget és egy pénzügyi jólétet felmérő fejezetet is. Előbbi a kriptovalutákkal és az online fizetéssel, a vásárlással, a biztonsággal kapcsolatos tudást, viselkedést és attitűdöt mérte fel, utóbbi 4 kérdéssel a pénzügyi rugalmasságot (például a váratlan nagy költségek kifizetésének képességét), 8 további kérdéssel pedig a jólét szubjektív érzetét (a válaszadók elégedettségét saját pénzügyi helyzetükkel, pénzügyeikkel kapcsolatos aggodalmaikat) vizsgálta. Ezekből a kérdésekből, illetve az adott válaszokból is válogattak a jelen tanulmány szerzői a pénzügyi biztonság témakörének elemzésekor.

2.2. Módszer

Az első vizsgált terület a pénzügyi biztonságérzet kérdésköre volt, ezt a kérdőív alábbi kérdéseinek felhasználásával mérték a szerzők:

- QS2_1: aggódik amiatt, hogy költségeit nem fedezi a jövedelme (változónév: WorryCosts);
- QS3_9: a hónap végére gyakran nem marad pénze (változónév: Worry-Runout);
- QS1_7: nincs elég pénze arra, hogy megfelelő életszínvonalon éljen (változónév: NotEnoughMoneyForWishes);

- QS1_4R: elégedett a pénzügyi helyzetével (változónév: Satisfied).

A QS1_4 kérdés ellenkező értelmezésű, mint a többi, mivel itt az 1-es opció („teljesen egyetért”) kedvező választ jelent, míg a többi kérdésnél kedvezőtlen, ezért a szerzők a QS1_4 kérdés kódolását megfordították. Ez azt jelenti, hogy az 5-ös opciót kódolták 1-es értékkel, a 4. opciót 2-vel, és így tovább. Az így kódolt kérdést QS1_4R néven használták a vizsgálat további részében.

A pénzügyi biztonság érzetét mérő 4 kérdés pontszámainak összegzésével a szerzők létrehozták a pénzügyi biztonságérzet indexét (Financ Percepted Danger_Index), amelyből adódóan a magasabb pontszám nagyobb biztonságérzetet jelent. A maximális pontszám 20, az elméleti átlag (számtani közép) értéke 12. Ezt követően az egyes demográfiai csoportokat összehasonlítottuk biztonságérzet szempontjából. A szignifikancia szintjét (α) 5%-ban határoztuk meg.

Nemek szerint

A Levene-teszt (*Levene et al., 1960*) eredménye alapján ($F(1,998) = 0,689$, $p = 0,407$) a homoszkedaszticitás feltétele teljesül, ezért független mintás t-próbát (independent sample t test) használtunk a nemek szerinti összehasonlításra. A többi demográfiai változó 2-nél több csoportra osztja a teljes mintát. Ezeket a csoportokat szóráshomogenitás esetén ANOVA- (one-way ANOVA), heteroszkedaszticitás fennállása esetén Welch-tesztel (Welch-ANOVA) vizsgáltuk.

Szóráshomogenitást mutató csoportok

A Levene-teszt eredménye a korcsoportok vizsgálatakor ($F(6,993) = 0,332$, $p = 0,92$), a háztartási csoportok esetében ($F(7,990) = 0,0974$, $p = 0,998$), a munkahely alapján képzett csoportoknál ($F(9,990) = 2,23$, $p = 0,018$) és az iskolai végzettség esetében ($F(5,992) = 22,3$, $p < 0,001$) igazolja a csoportok szerinti homoszkedaszticitást, tehát ezen csoportok pénzügyi biztonságérzetét ANOVA-módszerrel hasonlítottuk össze (*Vinkóczy et al., 2023*), alapfeltételezésként a szórások homogenitására tekintettel a változók egyenlőségét feltételeztük (*Fisher, 1954*), post hoc tesztként ennek megfelelően a Tukey-tesztet alkalmaztuk (*Tukey, 1949*).

Heteroszkedaszticitással jellemezhető csoportok

A lakóhely szerinti csoportok Levene-teszt szerinti eredménye ($F(4,995) = 3,83$, $p = 0,004$) szignifikáns, ami a lakóhely szerinti mintacsoportok heteroszkedaszticitását jelzi. Ezzel kapcsolatban érdemes megjegyezni, hogy a szóráshomogenitás hiánya nem hiba, inkább azt jelzi, hogy mintánk „életszerű” (*Hunyadi, 2006*). Ebben az esetben a csoportokat a Welch-tesztel (post hoc tesztje a Games–Howell-teszt) hasonlítottuk össze.

3. Eredmények

Az eredményeket ismertető táblázatok a szerzők által használt statisztikai program angol nyelvű kimenetei, az oszlopfejlécek magyar megfelelőit a táblázatok alatti megjegyzések tartalmazzák.

A nemek szerinti vizsgálat eredményeit a 2. táblázat összegzi.

1. táblázat

A nők és a férfiak pénzügyi biztonságérzete közötti eltérés a t-próba alapján

The difference between women's and men's sense of financial security based on the t-test

Változó	t-érték	df	p
Student-féle t-érték	-1,13	998	0,259

Megjegyzés: $H_0: \mu_0 = \mu_1$, df = szabadságfok.

Forrás: saját számítás.

2. táblázat

A nemek szerinti t-próba leíró statisztikája

Descriptive statistics of the t-test by gender

Nem	N	Átlag	Medián	SD	SE
Nő	518	12,3	12	3,37	0,148
Férfi	482	12,5	12	3,42	0,156

Megjegyzés: N = elemszám, SD = szórás, SE = standard hiba.

Forrás: saját számítás.

Az 1. és a 2. táblázat alapján elmondható, hogy a nők és a férfiak pénzügyi biztonságérzete között nincs szignifikáns különbség.

Korcsoportok

A 3. és a 4. táblázat szerint az egyes korcsoportok pénzügyi biztonságérzete között ($\alpha = 5\%$ szinten) nincs kimutatható szignifikáns eltérés, annyi azonban bizonyos, hogy minden korcsoport pénzügyi biztonságérzete meghaladja az elméleti átlagot (10 pont). Mivel a p értéke ($p = 0,051$) közel van a szignifikancia szintjéhez, elvégeztük a post-hoc vizsgálatot a változók egyenlőségét figyelembe véve (*Tukey, 1949*). Az egyetlen szignifikáns ($p = 0,046$) különbség a 20–29 (átlaguk 11,8) és a 70–79 évesek (átlaguk 13,1) között mutatható ki. Azaz a pályakezdő generáció kevésbé érzi magát anyagilag biztonságban, hiszen még a közeli jövő is bizonytalan. A 70 évesek korcsoportja már nem tervez előre több évtizedre, ezért kevésbé látja bizonytalanának a helyzetét. Ez a megállapítás azonban – tekintettel arra, hogy az alapja egy nem szignifikáns eredmény – elsősorban szakmailag releváns.

3. táblázat

A pénzügyi biztonság érzetének korcsoportok szerinti eltérése (ANOVA)
Differences in the sense of financial security according to age groups (ANOVA)

Változó	F	df1	df2	p
A pénzügyi biztonságérzet indexe (FinancPerceptedDanger_Index)	2,1	6	993	0,051

Megjegyzés: F = varianciaarány, df = szabadságfok, p = valószínűségi érték (szignifikanciaszint).

Forrás: saját számítás.

4. táblázat

A korcsoportok szerinti biztonságérzet leíró statisztikája
Descriptive statistics of the sense of security according to age groups

Korcsoport, éves	N	Átlag	SD	SE
18–19	23	12,6	3,74	0,780
20–29	147	11,8	3,27	0,270
30–39	174	12,3	3,37	0,256
40–49	214	12,2	3,38	0,231
50–59	167	12,4	3,39	0,263
60–69	168	12,8	3,45	0,266
70–79	107	13,1	3,36	0,325

Megjegyzés: N = elemszám, SD = szórás, SE = standard hiba.

Forrás: saját számítás.

Lakóhely

Az 5. és a 6. táblázat alapján megállapítható, hogy a válaszadók pénzügyi biztonságérzete szignifikáns mértékben különbözik aszerint, milyen településtípusban laknak, azonban bármely településtípusban laknak is, az elméleti átlagnál (12 pont) magasabb pénzügyi biztonságérzetről számolnak be (12,0–13,6). A talált szignifikáns különbség oka, hogy a nagyvárosok lakóinak pénzügyi biztonságérzete a legmagasabb (átlag: 13,6), és szignifikánsan eltér a kisvárosok (átlag: 12,2), a városok (átlag: 12,0), illetve a főváros lakóinak (átlag: 12,0) biztonságérzetétől is.

5. táblázat

A pénzügyi biztonság érzetének eltérései lakóhely szerint (Welch)
Differences in the sense of financial security by place of residence (Welch)

Változó	F	df1	df2	p
A pénzügyi biztonságérzet indexe (FinancPerceptedDanger_Index)	6,59	4	416	< 0,001

Megjegyzés: F = varianciaarány, df = szabadságfok, p = valószínűségi érték (szignifikanciaszint).

Forrás: saját számítás.

6. táblázat

A lakóhely szerinti biztonságérzet leíró statisztikája
Descriptive statistics of the sense of security by place of residence

Lakóhely	N	Átlag	SD	SE
Falu	286	12,6	3,66	0,216
Kisváros	159	12,2	3,02	0,240
Város	271	12,0	3,57	0,217
Nagyváros	103	13,6	2,90	0,285
Főváros	181	12,0	3,08	0,229

Megjegyzés: N = elemszám, SD = szórás, SE = standard hiba.

Forrás: saját számítás.

Háztartás

A 7. és a 8. táblázat adatai alapján nincs szignifikáns különbség a pénzügyi biztonság érzetében aszerint, hogy a válaszadó milyen háztartásban él. A 18 évesnél idősebb gyermekekkel élő válaszadók érzik magukat a leginkább biztonságban (átlag: 13,2), a többi korcsoport biztonságérzete sem alacsonyabb jelentős mértékben.

Az átlagok alapján a 18 év alatti és a 18. évüket betöltött gyermeket is nevelő, kétszülős családok pénzügyi biztonságérzete alig alacsonyabb (átlag: 13,0). Ennek hátterében azok a szociálpolitikai támogatások állhatnak (például családi pótlék, a gyerekek számától is függő adókedvezmények, vissza nem térítendő állami támogatások, 25 év alattiak adókedvezménye), amelyek kiegészítik a válaszadó munkából származó jövedelmét. Némileg (de nem szignifikánsan) kisebb a gyermektelen párok (átlaguk: 12,6), illetve az egyszülős és kétszülős, 18 év alatti gyermek(ek)et nevelő családok pénzügyi biztonságérzete, valamint az egyedülállóké (átlag: 12,3). Őket követik a nem élettárs/házastárs felnőttel és 18 év feletti gyermek(ek)kel közös háztartásban élő válaszadók (átlag: 11,9) és a kétszülős családok, amelyeknek a gyermekei már mindannyian betöltötték 18. évüket (átlaguk: 11,8). Ennek lehetséges magyarázata az ilyen háztartásban élők közötti kapcsolatok lazább jellege, valamint a 18 év alatti gyermekek után igénybe vehető ellátások és kedvezmények hiánya.

7. táblázat

A pénzügyi biztonságérzet eltérései a magyar háztartásokban
Differences in the sense of financial security in Hungarian households

Változó	F	df1	df2	p
A pénzügyi biztonságérzet indexe (FinancPerceptedDanger Index)	0,962	7	990	0,458

Megjegyzés: F = varianciaarány, df = szabadságfok, p = valószínűségi érték (szignifikanciaszint).

Forrás: saját számítás.

8. táblázat

A háztartás típusa szerinti biztonságérzet leíró statisztikája
Descriptive statistics of sense of security by type of household

Háztartástípus	N	Átlag	SD	SE
Egyedül él	255	12,3	3,11	0,195
Élettárrsal/házastárrsal él	381	12,6	3,40	0,174
18 év alatti gyerekekkel él	21	12,3	3,35	0,731
2 szülő 18 év alatti gyerekekkel él	137	12,3	3,16	0,270
18 évnél idősebb gyerekekkel él	12	13,2	3,56	1,029
2 szülő 18 év feletti gyerekekkel él	37	11,8	3,10	0,509
2 szülő 18 év alatti és feletti gyerekekkel él	23	13,0	3,64	0,758
Más felnőttel és 18 év feletti gyerekekkel él	132	11,9	3,23	0,282

Megjegyzés: N = elemszám, SD = szórás, SE = standard hiba.

Forrás: saját számítás.

A post-hoc tesztből kiderül, hogy az egyes csoportok biztonságérzete (átlaga) nem tér el szignifikánsan más csoportokétól. Ez az eredmény felhívja a figyelmet a kapcsolatok és a 18 év alatti gyermekek védőhatására. Az élettárs/házastárs segít a terhek viselésében és a problémák közös megoldásában. Az egyedül élők viszonylag magas biztonságérzete pedig az alkalmazkodási kényszer hiányával magyarázható, valamint azzal a ténnyel, hogy az egyedül élő válaszadó esetleges hibás döntésével nem sodor veszélybe másokat.

Iskolai végzettség

A pénzügyi biztonságérzet iskolai végzettség szerinti alakulását összegzi a 9. és a 10. táblázat.

9. táblázat

A pénzügyi biztonságérzet iskolai végzettség szerinti eltérései
Differences in the sense of financial security according to educational level

Változó	F	df1	df2	p
A pénzügyi biztonságérzet indexe (FinancPerceptedDanger_Index)	6,6	5	992	< 0,001

Megjegyzés: F = varianciaarány, df = szabadságfok, p = valószínűségi érték (szignifikanciaszint).

Forrás: saját számítás.

10. táblázat

A pénzügyi biztonságérzet iskolai végzettség szerinti leíró statisztikája
Descriptive statistics of the feeling of financial security according to educational level

Iskolai végzettség	N	Átlag	SD	SE
Posztgraduális vagy azzal egyenértékű képzés (például mesterképzés, PhD vagy felsőfokú szakmai képzés)	2	9,50	2,12	1,500
Egyetemi diploma	175	12,70	3,07	0,232
Érettségi	459	12,17	5,77	0,269
Szakiskola	240	11,95	7,22	0,466
Általános iskola	102	10,38	14,19	1,405
Nincs formális oktatás	20	1,85	34,47	7,708

Megjegyzés: N = elemszám, SD = szórás, SE = standard hiba.

Forrás: saját számítás.

Az eredmények alapján elmondható, hogy az iskolai végzettség szerinti csoportok között a pénzügyi biztonság érzetében szignifikáns különbség mutatható ki. A post-hoc teszt azt mutatja, hogy ezek az eltérések minden esetben a nem formális oktatásban részesült válaszadók (átlaguk: 1,85) esetében észlelhetők, az általános iskolát (átlaguk: 10,38), szakiskolát (átlaguk: 11,95) végzettekhez, illetve az érettségivel (átlaguk: 12,17), valamint az egyetemi diplomával (átlaguk: 12,7) rendelkezőkhöz képest jelentősen kisebb a pénzügyi biztonságérzetük. A legmagasabb (posztgraduális) végzettséget csak két válaszadó jelölte, ezért ennek a csoportnak az eredményei statisztikailag nem értékelhetők. A 10. táblázat átlagai alapján megállapítható, hogy a magasabb iskolai végzettség nagyobb pénzügyi biztonságérzettel jár együtt. További konklúzió, hogy már az általános iskola elvégzése is az elméleti átlag feletti biztonságérzettel jár. Ezek az eredmények a formális oktatás szerepének jelentőségére utalnak, ezért figyelemre méltó az a kezdeményezés, amely már az általános iskolában bevezeti a pénzügyi ismeretek oktatását (OH, 2017; Origo, 2017).

Munka

A 12. táblázat átlagai alapján a post-hoc vizsgálat három szignifikáns eltérést mutatott ki ($p < 0,005$):

- önfoglalkoztató (átlaga: 13,25) – rokkant (átlaga: 9,13);
- nyugdíjas (átlaga: 13,01) – alkalmazott (átlaga: 12,09);
- nyugdíjas (átlaga: 13,01) – rokkant (átlaga: 9,13).

Az eredmény részletes értelmezésére a következő fejezetben kerül sor.

Az ANOVA-vizsgálat eredménye alapján (11. táblázat) az egyes foglalkoztatói típusok között a pénzügyi biztonság érzete szignifikánsan eltér.

11. táblázat

A pénzügyi biztonságérzet a foglalkoztatás típusa szerinti eltérései (ANOVA)
Differences in the feeling of financial security according to the type of employment (ANOVA)

Változó	F	df1	df2	p
A pénzügyi biztonságérzet indexe (FinancPerceptedDanger_Index)	3,61	9	990	< 0,001

Megjegyzés: F = varianciaarány, df = szabadságfok, p = valószínűségi érték (szignifikanciaszint).

Forrás: saját számítás.

12. táblázat

A foglalkoztatás típusa szerinti biztonságérzet leíró statisztikája
Descriptive statistics of sense of security by type of employment

Foglalkoztatás típusa	N	Átlag	SD	SE
Önfoglalkoztató	76	13,25	2,62	0,3
Alkalmazott	600	12,09	3,19	0,13
Ipari tanuló	4	11,75	2,87	1,436
Háztartásbeli	13	12,08	3,5	0,97
Álláskereső	15	10,93	2,63	0,679
Nyugdíjas	231	13,01	3,39	0,223
Rokkant	8	9,13	4,7	1,663
Inaktív	4	11,5	8,06	4,031
Diák	42	12,76	3,09	0,477
Egyéb	7	11,29	3,04	1,149

Megjegyzés: N = elemszám, SD = szórás, SE = standard hiba.

Forrás: saját számítás.

4. Diskusszió

Eredményeink alapján megállapítható, hogy a pénzügyi biztonságérzet tekintetében nincs szignifikáns különbség a nemek között. A szakirodalmi adatok szerint a nők pénzügyi helyzete kevésbé biztonságos a férfiakénál (*Estep, 2023; Jafari-Laeri, 2024; Streeter-Deevy, 2019*). Jelen kutatás eredményei azonban azt mutatják, hogy ez a kétségtelenül bizonyított tény nem befolyásolja a nők pénzügyi biztonságérzetét. Ezt részben magyarázhatja, hogy a felmérés reprezentatív mintán

készült, ezért a nők nagy része valószínűleg nem egyedül él. A család, a társ bizton-ságot nyújtó hatása minden bizonnyal javít a nők pénzügyi biztonságán, így annak érzetén is.

A korcsoportok esetében ugyancsak nem jelentkezett szignifikáns különbség a pénzügyi biztonságérzet mértékében. A pénzügyi biztonság korcsoportos megosz-lását *Riitsalu és szerzőtársai (2024)* vizsgálták Észtországban. Ez az ország több szempontból is hasonló Magyarországhoz: alacsony lakosságszám, posztsovjet történeti éra, magas tudásszint az OECD és a PISA pénzügyi felmérésén, a pénzü-gyi tudás és viselkedés pontszámai is hasonlóak (*OECD, 2023*). Észtországban a pénzügyi biztonság U alakú görbével jellemezhető, azaz a 18. évüket éppen betöl-tötték és a 70 év feletti pénzügyi biztonsága a legmagasabb. Ettől eltérnek az OECD nemzetközi kutatás Magyarországra vonatkozó eredményei: hazánkban legkevésbé a 20–29 évesek (11,8 pont), leginkább a 70–79 évesek (13,1 pont) érzik magukat pénzügyileg biztonságban. A fiatal korosztályban sok a pályakezdő, az ő bizonytalanságuk tehát érthető, különösen azok esetében, akiknek gyorsan kell függetlenedniük, és ehhez nem kapnak megfelelő szülői támogatást (*Bea–Yi, 2019*). A fiatal korosztály pénzügyi döntéseit továbbá befolyásolhatják a gazdasági helyzet változásai is (*Juhász et al., 2023*). Egyes kutatók rámutattak emellett, hogy a lakosság tájékozottsága (és ehhez kapcsolódva a megfelelő információáramlás) jelentős hatással van a közösségek biztonságérzetére; ennek hiánya viszont fokoz-hatja a bizalmatlanságot (*Remsei et al., 2023; Poór et al., 2021*). A 70 év felettiek mindenkinél biztosabbnak érzik a helyzetüket, a szakirodalom alapján ennek az eredménynek az egyik lehetséges magyarázata, hogy ez a korosztály bátran hasz-nálja a jelzáloghitelt és a hitelkártyás költséget anyagi forrásként, esetleg fel sem mérve a visszafizetéshez kapcsolódó kockázatokat (*Butrica–Mudrazija, 2020*). *Butrica és Mudrazija* magyarázata azonban egy nemzetközi kutatáson nyugvó amerikai trenden alapul, a magyar adatok ettől némileg eltérnek. *Végső és szerző-társai (2018)* többek között a mindennapi kiadások fizetési formáit vizsgálták a magyar lakosság demográfiai csoportjaiban. Megállapították, hogy a magasabb életkor a rendszeres vásárlások során nagyobb arányú elektronikus fizetéssel jár. Eredményeik szerint a 60 év feletti korosztály 27%-ban fizet készpénzmentes megoldásokkal, bár nem kötelezi el magát teljesen ezek mellett a fizetési módok mellett. Különösen magas ez az arány annak fényében, hogy *Horn és Kiss (2019)* szerint a 70 évesek 58%-ának van bankszámlája, de ez az arány előlött az életkor fölött radikálisan csökken (80 éves korban már csak 40%). *Armour és Knapp (2023)* az amerikai nyugdíjasok pénzügyi biztonságát vizsgálta, és kétféle nyug-díjsémát írtak le, az egyik lehetőség a nyugdíjba vonulás 70 évesen 100%-os havi nyugdíjjal, a másik változat a korai igénylés (62 éves kortól kéri folyósítani a nyugdíjat), ennek ára azonban az, hogy a 70. életév betöltésétől a 70 éves igény-lőknek havonta járó összeg 75%-át kapja csak meg élete végéig. *Armour és Knapp*

megállapította, hogy a korai igénylők likvid vagyona 80 éves korukra alacsonyabb volt, mint a késői igénylőké, ennek oka az a tény, hogy a késői igénylők vagyona még növekszik az aktív 60-as éveikben. A két séma közötti választást elsősorban két tényező befolyásolja: az egyén várható életkora és a munka-szabadidő preferencia. A korai igénylés jelentős túléléssel azonban elszegényedéshez vezethet a 80-as évekre. Mivel Magyarországon is van lehetőség a nyugdíj mellett végzett munkára, jelen tanulmány egyik lehetséges folytatása *Armour és Knapp* vizsgálatának megisméltése magyar adatokkal.

A lakóhely szerinti biztonságérzet jelen kutatás szerint a nagyvárosokban szignifikánsan a legmagasabb a többi településtípuséhoz képest. Ez utóbbiak között viszont nincs jelentős különbség. A lakhely szerinti biztonságérzethez kapcsolódó eredményeink eltérnek más kutatások következtetéseitől, amelyek elsősorban a vidék-város eltérést emelik ki (*Du-Mohd, 2024; Maftuhin-Kusumawardani, 2022*). Saját eredményünk egyik lehetséges magyarázatát a történelem tapasztalatai adhatják meg. Ezek azt mutatják már az ókori Róma óta, hogy az elszegényedő vidékiek a munka reményében elhagyják a falvakat, és a városi „proletariátus” rétegét növelik meg számottevően. Valószínűsíthető, hogy a vidék lakói leggyakrabban a fővárosba költöznek, a munkaerőpiaci felmérések szerint leginkább itt remélhetnek állást és jövedelmet. A szegény tömegek fővárosba áramlása pedig az anyagi biztonság szintjét csökkenti Budapesten. Így lehet a nagyvárosok lakóinak pénzügyi biztonságérzete a legmagasabb.

Az egyes háztartások pénzügyi biztonságérzete között nem mutatható ki szignifikáns eltérés. Ennek hátterében valószínűleg az áll, hogy az egyes háztartástípusok más-más okból érzik biztonságban magukat. A család, a társas kapcsolat védőhatása bizonyított tény (*Christakis-Fowler, 2010; Klinenberg, 2013*), a fiatal felnőttek esetében az állami kedvezmények és a családtámogatási rendszer jelentheti a biztos hátteret. A gazdasági válságok rámutattak az állami támogatások kulcsfontosságú szerepére a lakosság pénzügyi biztonságának fenntartásában (*Mura et al., 2022*). Az egyedül élők esetében pedig valószínűleg az a biztonságérzet alapja, hogy az ilyen ember csak önmagáért felelős, rossz döntései sem veszélyeztetnek másokat.

Az iskolai végzettséget vizsgáló eredmények igazolták azokat a szakirodalmi tapasztalatokat, amelyek szerint a magasabb iskolai végzettség nagyobb pénzügyi biztonsággal és jobb megtakarítási-felhalmozási döntésekkel jár együtt (*Behrman et al., 2012; Lusardi-Mitchell, 2014; Mincer, 1974*). A munkaerőpiaci részvétel szempontjából három egymástól szignifikánsan eltérő csoport van (12. táblázat), közülük az önfoglalkoztatók érzik magukat anyagi szempontból leginkább biztonságban. Ennek lehetséges oka, hogy ők azok, akik leginkább szabályozni és időzíteni tudják bevételeiket, mivel ők rendelkeznek leginkább szabadon saját (munka)idejükkel, továbbá saját maguk dönthetnek arról is, hogy mikor milyen

megbízást vállalnak. Őket követik a biztonságérzet mértékében a nyugdíjasok. Ez részben bizonyosan összefügg azzal az eredménnyel, amelyet a korcsoportok vizsgálatakor találtunk. Eszerint a 70-es éveikben járó válaszadók szignifikáns mértékben inkább érzik biztonságban magukat, mint a huszonévesek (pályakezdők). A másik lehetséges ok, hogy ennek a korosztálynak már nem kell a nyugdíja miatt aggódnia. Ugyanakkor azt sem szabad elfelejteni, hogy a *KSH (2024)* adatai szerint 2023-ban az átlagnyugdíjat a korosztályba tartozók 60%-ának nyugdíja nem éri el, sőt, közülük is negyedmillió (azaz minden tizedik) nyugdíjas kénytelen havi 80 ezer forintból vagy ennél is kisebb összegből megélni, ezért a nyugdíjasok biztonságérzete valószínűleg inkább a beosztás kényszeréből és a kiegészítő jövedelem lehetőségének hiányából ered, tehát inkább a helyzetbe (nem lehet jobb) való beletörődésről, mint tényleges biztonságérzetről beszélhetünk. A munkaerőpiaci részvétel számos hatás révén erősítheti a pénzügyi biztonságot: rendszeres, kiszámítható jövedelem, béren kívüli juttatások, szakmai kapcsolati háló, pozitív pszichológiai hatások, de idesorolható a pénzügyi tervezés lehetősége is (*Blanchflower, 2000; Mincer, 1974; OECD, 2024; van Rooij et al., 2011*).

5. Konklúzió

A tanulmány a magyar lakosság pénzügyi biztonságérzetét vizsgálta az OECD 2023-as pénzügyikultúra-felmérésének adatait felhasználva, reprezentatív mintán. Megvizsgáltuk több demográfiai jellemzőnek (nem, életkor, lakóhely, iskolai végzettség, munka) a pénzügyi biztonság szubjektív érzetével való kapcsolatát, és a kapott eredmények nem minden esetben támasztották alá a szakirodalomban közölt hasonló vizsgálatok következtetéseit. Jelen tanulmány nem igazolta a férfiak és a nők eltérő biztonságérzetét, továbbá úgy látjuk, hogy a lakóhely típusa szerinti biztonságérzetet sem csak vidék-város különbség jellemzi. A háztartások, családi kapcsolatok nem bizonyultak jelentős meghatározó tényezőnek. Ennek lehetséges magyarázata, hogy minden háztartási típusnak más-más háttértényezők nyújtanak biztonságot. Eredményeink alapján a pénzügyi biztonság érzete az életkorral nő, és jelentős szerepe van a biztonságérzetben a válaszadó által végzett munkának is. A kutatás határai között jelen esetben nem említhető a minta, mivel a minta reprezentatív. Limitáció lehet azonban, hogy csupán egyetlen ország eredményeiről van szó, ezért az árnyaltabb kép megalkotása a vizsgálat több országra történő kiterjesztésével lehetséges. A kutatás eredményei számos további vizsgálat lehetőségét vetik fel, ilyen például a nyugdíj mellett végzett munka szerepének, az egyes ház-

tartástípusoknak a részletesebb elemzése. Továbbá tervezzük a tényleges biztonság felmérését és a pénzügyi problémákra adott válaszreakciók elemzését, ugyan-csak az OECD-INFE eredményeiből kiindulva.

Irodalom

- Annus I. (2017): Svédország. In: Bodolay L. (szerk.): *Kultúra, migráció, kommunikáció*. Saldo Kiadó. Budapest. 269–282.
- Armour, P. – Knapp, D. (2023): The consequences of claiming Social Security benefits at age 62. *Journal of Pension Economics & Finance*, 22(2), 211–237.
<https://doi.org/10.1017/S1474747221000378>
- Artner A. (2018): Aggasztó tendenciák az Európai Unió munkaerőpiacán. *Statistikai Szemle*, 96(4), 341–374. <https://doi.org/10.20311/stat2018.04.hu0341>
- Atkinson, A. – Messy, F.-A. (2012): *Measuring Financial Literacy: Results of the OECD / International Network on Financial Education (INFE) Pilot Study* (OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions 15; OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions, Vol. 15). OECD. <https://doi.org/10.1787/5k9csfs90fr4-en>
- Atkinson, A. – Montichone, C. – Messy, F.-A. (2016): *OECD/INFE International Survey of Adult Financial Literacy Competencies*. OECD.
- Bea, M. D. – Yi, Y. (2019): Leaving the Financial Nest: Connecting Young Adults' Financial Independence to Financial Security. *Journal of Marriage and Family*, 81(2), 397–414.
<https://doi.org/10.1111/jomf.12553>
- Behrman, J. R. – Mitchell, O. S. – Soo, C. K. – Bravo, D. (2012): How Financial Literacy Affects Household Wealth Accumulation. *American Economic Review*, 102(3), 300–304.
<https://doi.org/10.1257/aer.102.3.300>
- Blanchflower, D. G. (2000): Self-employment in OECD countries. *Labour Economics*, 7(5), 471–505.
[https://doi.org/10.1016/S0927-5371\(00\)00011-7](https://doi.org/10.1016/S0927-5371(00)00011-7)
- Butrica, B. A. – Mudrazija, S. (2020): *Financial Security At Older Ages* (SSRN Scholarly Paper 3786232). <https://doi.org/10.2139/ssrn.3786232>
- Christakis, N. – Fowler, J. (2010): *Connected: The Amazing Power of Social Networks and How They Shape Our Lives*. HarperPress.
<https://www.awesomebooks.com/book/9780007347438/connected-the-amazing-power-of-social-networks-and-used>
- Cseh Papp I. – Molnar Cs. – Juhász T. (2023): Soft skills of business students in relation to higher education internships. *Problems and Perspectives in Management*, 21(4) 113–126.
[http://dx.doi.org/10.21511/ppm.21\(4\).2023.09](http://dx.doi.org/10.21511/ppm.21(4).2023.09)
- Du, X. – Mohd, S. (2024): Urban–Rural heterogeneity in the effect of population ageing on the savings rate of urban and rural households in China. *Economic Analysis and Policy*, 82, 999–1010. <https://doi.org/10.1016/j.eap.2024.04.022>
- Essősy Á. – Vinkóczy T. (2018): *Receptiveness to Flexible Employment at Hungarian SMEs*. *Detour*, 10(1), 116130. <https://www.doi.org/10.32725/det.2018.007>
- Estep, S. (2023): *Women's Financial Well-Being in 2022*. Federal Reserve.
<https://www.americanprogress.org/article/womens-financial-well-being-in-2022/>
- Fisher, R. (1954): The Analysis of Variance with Various Binomial Transformations. *Biometrics*, 10(1), 130–139. <https://doi.org/10.2307/3001667>

- Gáspár S. – Pataki L. – Barta Á. – Thalmeiner G. – Zéman Z. (2023): Consumer Segmentation of Green financial Products Based on Sociodemographic Characteristics. *Journal of Risk and Financial Management*, 16(2) Paper 98. <https://doi.org/10.3390/jrfm16020098>
- Grant, K. (2024, April 3): 7 in 10 U.S. adults surveyed are stressed about money, CNBC finds. Here's how you can feel financially secure. CNBC. <https://www.cnbc.com/2024/04/03/learning-about-money-can-help-you-feel-financially-secure-cnbc-survey.html>
- Gutierrez, S. (2024): *CNBC Your Money Global Finance Survey*. SurveyMonkey. <https://www.surveymonkey.com/curiosity/cnbc-international-financial-security-2024/>
- Horn D. – Kiss H. J. (2019): Who Does Not Have a Bank Account in Hungary Today? *Financial and Economic Review*, 18(4), 35–54. <https://doi.org/10.33893/FER.18.4.3554>
- Hunyadi L. (2006): A heteroszkedaszticitásról egyszerűbben. *Statisztikai Szemle*, 84(1), 75–82. https://www.ksh.hu/statszemle_archive/2006/2006_01/2006_01_075.pdf
- Jafari, N. – Laeri, P. (2024): *There's a financial literacy gender gap. Here's how to combat it*. N26 AG & N26 Bank AG. <https://n26.com/en-eu/blog/women-and-financial-literacy-closing-the-gender-gap>
- Juhász T. – Varga E. – Tóth A. (2023): Examining young people's awareness of electricity consumption during the energy crisis from the perspective of economics students in Hungary. *Entrepreneurial Business and Economics Review* 11(4), 75–89. <https://doi.org/10.15678/EBER.2023.110405>
- Katroschi, J. – Hakhverdiyev, A. – Meynen, S. – Etlinger, M. – Ioannou, M. – Brychova, H. – Enevoldsen, K. – Voomets, K. – Karhunen, J. – Durand, B. – Ziakou, S. – Sütő Á. – Heffernan, J. – Vitola, I. – Kiguolien, V. – Thyrión, J. – Gabarretta, K. – Paparo, A. – Perchinkova, M. – ... Folcher, D. P. R. (2020): *Financial Literacy Playbook For Europe*. European Banking Federation. <https://www.ebf.eu/wp-content/uploads/2020/11/EBF-Financial-Literacy-Playbook-for-Europe.pdf>
- Klinenberg, E. (2013): *Going Solo: The Extraordinary Rise and Surprising Appeal of Living Alone*. Gerald Duckworth & Co. Ltd. <https://www.awesomebooks.com/book/9780715645123/going-solo-the-extraordinary-rise-and-surprising-appeal/used>
- Körműves Zs. – Poór J. – Karácsony P. (2022a): Vezetői motiváció a munkaerő-megtartás szolgálatában, különös tekintettel a dél-dunántúli régió kis- és középvállalkozásaira, *Marketing és Menedzsment*, 56(2), 72–82. <https://doi.org/10.15170/MM.2022.56.02.07>
- Körműves Zs. – Szabó Sz. – Szabó-Szentgróti G. – Hollósy-Vadász G. (2022b): Kisgyermekes anyák munkaerőpiaci visszatéréssel kapcsolatos attitűdjeinek vizsgálata iskolai végzettség szerinti bontásban, *Polgári Szemle Gazdasági És Társadalmi Folyóirat*, 18(4–6), 127–147. <https://doi.org/10.24307/psz.2022.1209>
- Kossev, K. (2020): *OECD/INFE 2020 International Survey of Adult Financial Literacy* (OECD/INFE, p. 78) [International Survey of Adult Financial Literacy]. OECD. <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/145f5607-en.pdf?expires=1725720121&id=id&acc-name=guest&checksum=41E45565723A60277D7F1A157C96D77C>
- Központi Statisztikai Hivatal [KSH] (2024): 25.1.1.40. *Saját jogon járó nyugdíjban és ellátásban részesülők a teljes ellátás összege szerint, január* [Online; Online database (Excel compatible)]. https://www.ksh.hu/stadat_files/szo/hu/szo0035.html
- Levene, H. – Olkin, I. – Hotelling, H. (1960): Robust tests for equality of variances. In *Contributions to Probability and Statistics: Essays in Honor of Harold Hotelling* (pp. 278–292). Stanford University Press. <https://www.semanticscholar.org/paper/Robust-tests-for-equality-of-variances-Levene/3eb99d37fef7c5b23ea3ecb4e1a7de65b0af59ed>

- Lusardi, A. – Mitchell, O. S. (2014): The Economic Importance of Financial Literacy: Theory and Evidence. *Journal of Economic Literature*, 52(1), 5–44. <https://doi.org/10.3386/w18952>
- Lyons, A. C. – Grable, J. E. – Joo, S.-H. (2018): A cross-country analysis of population aging and financial security. *The Journal of the Economics of Ageing*, 12, 96–117. <https://doi.org/10.1016/j.jeoa.2018.03.001>
- Maftuhin, M. – Kusumawardani, D. (2022): Household Saving Behavior on Formal Financial Institutions in Urban and Rural Areas. *Ekulibrium: Jurnal Ilmiah Bidang Ilmu Ekonomi*, 17(1), Article 1. <https://doi.org/10.24269/ekulibrium.v17i1.2022.pp40-53>
- Mincer, J. A. (1974): *Schooling, Experience, and Earnings*. NBER. <https://www.nber.org/books-and-chapters/schooling-experience-and-earnings>
- Molnár C. – Csehné Papp I. – Juhász T. (2024): Organizational strategies and tools of employee well-being as perceived by employees. *Management & Marketing*, 19(2), 336–361. <https://doi.org/10.2478/mmcks-2024-0015>
- Mura L. – Barcziová, A. – Bálintová, M. – Jenei Sz. – Molnár S. – Módosné Szalai Sz. (2022): Economic measures to recover the area of entrepreneurship: A comparative analysis Slovakia–Hungary. *Scientific Bulletin of Uzhorod University. Series „Economics”*, 2(60), 15–26. [https://doi.org/10.24144/2409-6857.2022.2\(60\).15-26](https://doi.org/10.24144/2409-6857.2022.2(60).15-26)
- Nagy B. – Gabor, M. R. – Bacoş, I. B. – Kabil, M. – Zhu, K. – Dávid L. D. (2023): Google and Apple mobility data as predictors for European tourism during the Covid-19 pandemic: A neural network approach. *Equilibrium. Quarterly Journal of Economics and Economic Policy*, 18(2), 419–459. <https://doi.org/10.24136/eq.2023.013>
- OECD (2023): *OECD/INFE 2023 International Survey of Adult Financial Literacy* (OECD Business and Finance Policy Papers 39; OECD Business and Finance Policy Papers, 39, 76. Organisation for Economic Co-operation and Development. <https://doi.org/10.1787/56003a32-en>
- OECD (2024): *OECD Employment Outlook 2024: The Net-Zero Transition and the Labour Market* (p. 286). Organisation for Economic Co-operation and Development. <https://doi.org/10.1787/ac8b3538-en>
- Ogutu, H. – El Archi, Y. – Dávid L. (2023): Current trends in sustainable organization management: A bibliometric analysis. *Oeconomia Copernicana*, 14(1), 11–45. <https://doi.org/10.24136/oc.2023.001>
- Oktatási Hivatal [OH] (2017): *Pénzügyi és gazdasági ismeretek tanítása az általános iskola felső tagozatában | Oktatókutatató és Fejlesztő Intézet*. <https://ofi.oh.gov.hu/penzugyi-es-gazdasagi-ismeretek-tanitasa-az-altalanos-iskola-felso-tagozataban>
- Origo (2017. szeptember 1.): *Ma indul az általános iskolákban a pénzügyi ismeretek oktatása*. ORIGO. <https://www.origo.hu/gazdasag/2017/09/elindult-az-altalanos-iskolasok-penzugyi-oktatasa>
- Papp-Váry Á. (2022a): Kézikönyv a koronavírus-válság kihívásaira adott HR-válaszokról: Recenzió. *Új Munkaügyi Szemle*, 3(2), 61–63.
- Papp-Váry Á. (2022b): Minden egyetemista startupnál akar dolgozni – vagy mégsem?: Egy kvalitatív és kvantitatív kutatás eredményei. *Új Munkaügyi Szemle*, 3(3), 2–14.
- Papp-Váry Á. – Pacsi D. – Szabó Z. (2023): Sustainable Aspects of Startups among Generation Z – Motivations and Uncertainties among Students in Higher Educations. *Sustainability*, 15(21), 15676. <https://doi.org/10.3390/su152115676>
- Póór J. – Jenei Sz. – Módosné Szalai Sz. (2021): Possible Discrimination in the Workspace Following Acceptance or Rejection of Covid-19 Vaccination – Opinions of Hungarian Employees. *Journal of Eastern European and Central Asian Research (JEECAR)*, 8(3), 293–310. <http://dx.doi.org/10.15549/jeeecar.v8i3.668>

- Rabinovich, L. (2023): There's a financial literacy gender gap – and older women are eager for education that meets their needs. *The Conversation (Europe)*, 2023, 1–3. <https://theconversation.com/theres-a-financial-literacy-gender-gap-and-older-women-are-eager-for-education-that-meets-their-needs-213050>
- Remsei S. – Módosné Szalai Sz. – Jenei Sz. (2023): Hungarian Battery Production–Public Opinion on Sustainability, Labor Market and the Environmental Protection. *Chemical Engineering Transactions*, 107, 691–696. <https://doi.org/10.3303/CET23107116>
- Riitsalu, L. – Sulg, R. – Lindal, H. – Remmik, M. – Vain, K. (2024): From Security to Freedom – The Meaning of Financial Well-being Changes with Age. *Journal of Family and Economic Issues*, 45(1), 56–69. <https://doi.org/10.1007/s10834-023-09886-z>
- Sherraden, M. S. – McBride, A. M. (2010): *Striving to Save: Creating Policies for Financial Security of Low-Income Families*. University of Michigan Press. <https://doi.org/10.3998/mpub.231248>
- Streeter, J. L. – Deevy, M. (2019): *Financial Security and the Gender Gap*. Stanford Center on Longevity. <https://longevity.stanford.edu/wp-content/uploads/2020/02/Financial-Security-and-the-Gender-Gap.pdf>
- Szabó D. (2023): Az aktív foglalkoztatáspolitikai eszközök fontosságáról. *Világpolitika és a Közgazdaságtan*, 2(1), 121–123. <https://doi.org/10.14267/VILPOL2023.01.18>
- Szolnoki Sz. – Papp-Váry Á. (2019): Jó gyakorlatok Izraelből: Etnikai kisebbségek és magasan képzett bevándorlók munkaerőpiaci integrációja és vállalkozásindítási ösztönzőik. *Tudásmenedzsment*, 20(2), 126–135.
- Szolnoki Sz. – Papp-Váry Á. (2020a): Hátrányos helyzetű társadalmi csoportok integrációja a high-tech iparban Izraelben. *Lépések: A fenntarthatóság felé*, 25(2), 28–29.
- Szolnoki Sz. – Papp-Váry Á. (2020b): A startup nemzet munkaerőpiaci kihívásai és lehetséges kiutak – szakemberhiány az izraeli csúcstechnológiai iparágban. *Új Munkaügyi Szemle*, 1(2), 23–33.
- Tukey, J. W. (1949): Comparing Individual Means in the Analysis of Variance. *Biometrics*, 5(2), 99–114. <https://doi.org/10.2307/3001913>
- van Rooij, M. C. J. – Lusardi, A. – Alessie, R. J. M. (2011): Financial literacy and retirement planning in the Netherlands. *Journal of Economic Psychology*, 32(4), 593–608. <https://doi.org/10.1016/j.joep.2011.02.004>
- Végső T. – Belházy Illés Á. – Bódi-Schubert A. (2018): Cash or card? – An explorative analysis of consumers' payment behaviour in Hungary. *Public Finance Quarterly*, 63(4), 448–472. <https://www.mnb.hu/letoltes/cash-or-card.pdf>
- Veshapidze, S. – Chiabrishvili, K. – Zubiashvili, T. – Zoidze, G. (2021): On the Relationship Between Education and Economic Security. *Ecoforum*, 10(3), 1–6. <https://doi.org/10.5281/zenodo.5806515>
- Vinkóczy T. – Heimné Rácz É. – Koltai J. P. (2023): Consumer Perception of the Zero-Waste Concept: a Hungarian Case Study. *Chemical Engineering Transactions*, 107, 355–360. <https://www.doi.org/10.3303/CET23107060>
- Ton, A. D. – Hammerl L. – Weber, D. – Kremer, O. – Szabo-Szentgroti G. (2022a): Why leaders are important for cross-functional teams: Moderating role of supportive leadership on knowledge hiding. *Problems and Perspectives in Management*, 20(3), 178–191. [https://doi.org/10.21511/ppm.20\(3\).2022.15](https://doi.org/10.21511/ppm.20(3).2022.15)
- Ton, A. D. – Szabó-Szentgroti G. – Hammerl L. (2022b): Competition within Cross-Functional Teams: A Structural Equation Model on Knowledge Hiding. *Social Sciences*, 11(1), 30. <https://doi.org/10.3390/socsci11010030>